

MEĐUNARODNI IZVJEŠTAJ O VJERSKIM SLOBODAMA ZA 2020. GODINU BOSNA I HERCEGOVINA

Sažetak

Ustavom Bosne i Hercegovine (BiH) i entitetskim ustavima – Ustavom Federacije Bosne i Hercegovine (FBiH) i Ustavom Republike Srpske (RS) – zaštićeni su sloboda vjerske misli i prakse, zabranjena je vjerska diskriminacija i dozvoljeno je slobodno djelovanje vjerskih organizacija upisanih u Registar crkava i vjerskih zajednica. Ustavom FBiH je vjeroispovijest proglašena „vitalnim nacionalnim interesom“ konstitutivnih naroda. Ustavom RS-a je uspostavljena Srpska pravoslavna crkva (SPC) kao „crkva srpskog naroda i drugih naroda pravoslavne vjere.“ Ustavom BiH su zagarantirane sve tri pozicije člana Predsjedništva, mandati u jednom domu Parlamentarne skupštine i funkcije u nekim drugim organima vlasti pripadnicima tri najbrojnija naroda – Srba koji pretežno pripadaju Srpskoj pravoslavnoj crkvi, Hrvata koji u najvećem broju pripadaju Rimokatoličkoj crkvi, i Bošnjaka koji su pretežno muslimani. Vlasti još uvijek nisu proveli presudu Evropskog suda za ljudska prava prema kojoj trebaju omogućiti pripadnicima manjina da se kandidiraju za te pozicije. Prema zakonu, niti jedna muslimanska zajednica ne može izvršiti upis u Registar niti otvoriti džamiju bez odobrenja Islamske zajednice (IZ). Ministarstvo za ljudska prava je postiglo mali napredak u provedbi Uputstva prema kojem je nadležno za koordinaciju mjera za sprečavanje povreda vjerskih sloboda i izradu prijedloga za reguliranje pitanja penzionog i zdravstvenog osiguranja vjerskih službenika. Predsjedništvo još uvijek nije prihvatio sporazum o kojem se ranije pregovaralo, kojim bi se zadovoljile vjerske potrebe radnika muslimanske vjeroispovijesti. Vjerske zajednice u područjima u kojima predstavljaju manjinu su izvijestile da su i dalje izložene diskriminaciji od strane organa vlasti u pogledu pružanja usluga i izdavanja građevinskih dozvola. UNICEF je izvjestio da su učenici i nastavnici još uvijek izloženi etničkoj i vjerskoj diskriminaciji u školama. Međureligijsko vijeće (MRV), koje se sastoji od predstavnika četiri glavne vjerske zajednice u zemlji, ponovo je izvjestilo da se istraga i krivično gonjenje počinitelja vjerski motiviranih djela ne provode na adekvatan način.

MRV je u toku godine evidentiralo 14 prijavljenih vandalskih djela usmjerenih protiv vjerskih lokaliteta, među kojima je i jedan slučaj u kojem je oružjem pogoden križ i izjavilo da je stvarni broj incidenata vjerovatno puno veći. U oktobru su vandali oštetili Sultan Sulejmanovu Atik džamiju u Bijeljini, koja je proglašena nacionalnim spomenikom BiH. Vandali su u više navrata oštetili crkvu Svetog Save u Blažju pored Sarajeva, kao i oskrnavili nekoliko nadgrobnih spomenika i kapelica na katoličkim grobljima. 2019. godine je misija Organizacije za sigurnost i saradnju u Evropi (OSCE) u zemlji pratila dešavanja nakon 16 incidenata koji su eventualno bili motivirani pristranošću i usmjereni protiv muslimana i 15 takvih incidenata usmjerenih protiv kršćana (katolika i pravoslavaca), a svi su prijavljeni policiji. Incidenti su se kretali od upućivanja prijetnji vjerskim vođama, uznemiravanja vjerskih ceremonija prijetnjama do oštećenja grobalja i drugih vjerskih lokaliteta. Za razliku od prethodne godine, OSCE nije izvjestio o antisemitskim incidentima. Nešto više od dvije trećine ispitanika u istraživanju provedenom u augustu je izrazilo podršku zadržavanju vjerouauka u školama.

Predstavnici Ambasade SAD-a su prilikom susreta sa predstavnicima vlasti naglašavali potrebu za promoviranjem poštivanja vjerske različitosti i jednakog postupanja prema vjerskim manjinama. U maju se Ambasador sastao sa novoimenovanim ministrom za ljudska prava i izbjeglice i tom prilikom su razgovarali o značaju vjerskih sloboda i finansijske podrške radu Međureligijskog vijeća iz budžeta institucija. Na redovnim sastancima sa vjerskim zajednicama su zvaničnici Ambasade na njih i dalje apelirali da unaprijede međureligijski dijalog kako bi doprinijeli razvoju mirnog i stabilnog društva. Ambasada je i dalje održavala redovne kontakte s MRV-om i finansirala neke njegove aktivnosti usmjerene na međuvjersku saradnju i pomirenje.

Dio I. Vjerska demografija

Prema procjenama Vlade SAD-a, u BiH ima ukupno 3,8 miliona stanovnika (procjena sredinom 2020. godine). Prema rezultatima posljednjeg popisa stanovništva koji je proveden 2013. godine, sunitski muslimani čine oko 51 posto stanovništva, pravoslavci 31 posto, rimokatolici 15 posto i ostali, uključujući protestante i Jevreje, 3 posto.

Postoji snažna korelacija između etničke pripadnosti i vjere: Srbi u BiH su povezani, prije svega, sa Srpskom pravoslavnom crkvom, a Hrvati u BiH sa Rimokatoličkom crkvom. Bošnjaci su pretežno muslimani. Jevrejska zajednica, prema vlastitim procjenama, ima oko 1.000 pripadnika, od kojih većina živi u Sarajevu. Većina Srba pravoslavaca živi u RS-u, a većina muslimana i katolika u FBiH. Protestantska i većina drugih manjih vjerskih zajednica imaju najbrojnije članstvo u Sarajevu i Banja Luci.

Dio II. Stanje poštivanja slobode vjere od strane vlasti

Zakonski okvir

Aneksom IV Dejtonskog mirovnog sporazuma, koji predstavlja Ustav BiH, zaštićena je sloboda misli, savjesti i vjeroispovijesti. Prema Ustavu, nikome neće biti oduzeto državljanstvo zbog njegove vjere i sve osobe uživaju ista prava i slobode, bez diskriminacije na osnovu vjerske pripadnosti.

Prema Ustavu FBiH, sve osobe imaju slobodu vjeroispovijesti, kao i slobodu javnog i privatnog ispovijedanja vjere i zabranjena je diskriminacija na osnovu religije ili vjere. Ustavom FBiH je vjera definirana kao vitalni nacionalni interes konstitutivnih naroda.

Ustavom RS-a je uspostavljena Srpska pravoslavna crkva (SPC) kao „crkva srpskog naroda i drugih naroda pravoslavne vjere.“ Ustavom su zajamčene jednake slobode, prava i obaveze svih građana, bez obzira na vjeru, i zabranjeno je poticanje na vjersku mržnju i netrpeljivost. Propisano je da su vjerske zajednice jednake pred zakonom, slobodne u vršenju vjerskih poslova i vjerskih obreda, mogu osnivati vjerske škole i izvoditi vjersku nastavu u svim školama, baviti se privrednim djelatnostima, primati darove, stvarati zaklade i njima upravljati, u skladu sa zakonom.

Zakoni Brčko distrikta, koji ima svoju samoupravu, ne obuhvaćaju slobodu vjere. Zbog toga se primjenjuje državni Zakon o slobodi vjere.

Državnim Zakonom o slobodi vjere zagarantirana je sloboda savjesti, kao i pravni status „crkava i vjerskih zajednica“. Da bi stekle zvaničan status priznate vjerske zajednice, vjerske grupe se moraju registrirati. Prema ustavima BiH, FBiH i RS, registrirane vjerske zajednice imaju pravo na slobodno djelovanje. Pojednostavljene procedure registracije se odnose na vjerske zajednice koje su priznate prije nego što je usvojen zakon, prije svega na pravoslavnu, islamsku, jevrejsku, katoličku zajednicu i druge hrišćanske zajednice, kao i na Evangelističku crkvu, Baptističku crkvu i Crkvu adventista sedmog dana, Crkvu Isusa Krista svetaca posljednjih dana i Jehovine svjedoake.

Neregistrirane vjerske zajednice se mogu okupljati radi prakticiranja vjere, ali nemaju pravni status i ne mogu se predstavljati kao vjerska zajednica.

Registracijom vjerske zajednice dobivaju mnoga prava koja nemaju vjerske zajednice koje nisu registrirane, uključujući i pravo na obavljanje zajedničkih poslova, kao što su humanitarni rad, prikupljanje sredstava i izgradnja i korištenje bogomolja. Prema Zakonu, crkve i vjerske zajednice su reprezentativne ustanove i organizacije vjernika, osnovane u skladu s vlastitim propisima, naučavanjima, vjerama, tradicijama i praksama. Zakonom je priznat pravni status četiri „tradicionalne“ vjerske zajednice: Islamske zajednice, Srpske pravoslavne crkve, Katoličke crkve i Jevrejske zajednice. Ministarstvo pravde Bosne i Hercegovine vodi jedinstven registar svih vjerskih zajednica, a Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice ima obavezu da dokumentira sve slučajeve kršenja prava na slobodu vjere.

Prema zakonu, novu vjersku zajednicu ili crkvu može osnovati 300 ili više punoljetnih državljana podnošenjem pisane prijave o osnivanju nove vjerske zajednice ili crkve Ministarstvu pravde. Među drugim zakonskim uvjetima za registraciju je i izrada statuta iz kojeg je vidljiv način isповijedanja vjere i odluka o osnivanju, usvojena od najmanje 30 osnivača crkve ili vjerske zajednice. U roku od 30 dana nakon zaprimanja prijave o osnivanju crkve ili vjerske zajednice, Ministarstvo pravde donosi rješenje o upisu u Registar crkava i vjerskih zajednica. Prema Zakonu, Ministarstvo može odbiti zahtjev za upis u Registar crkava i vjerskih zajednica samo ako ocijeni da su sadržaj i način obavljanja vjerskih obreda „protivni pravnom poretku, javnom moralu ili štete životu i zdravlju ili drugim pravima i slobodama vjernika i građana.“ Protiv negativne odluke se žalba podnosi Vijeću ministara BiH. Zakon omogućava vjerskim zajednicama upisanim u Registar crkava i vjerskih zajednica da osnivaju svoje unutrašnje organe koji će djelovati bez ograničenja.

Prema Zakonu, nova crkva ili vjerska zajednica se ne može osnovati pod istim ili sličnim imenom postojeće crkve ili vjerske zajednice. Niko ne može bez suglasnosti nadležnih tijela crkve ili vjerske zajednice koristiti njene službene simbole, znamenja i attribute.

Osim crkava i vjerskih zajednica upisanih u Registar, postoje i obrazovne, humanitarne i druge institucije, poznate kao „pravni subjekti“ koji pripadaju tim zajednicama, ali su upisane kao zasebni pravni subjekti u Registru koji se vodi u Ministarstvu pravde. Islamska zajednica ima 120 pravnih subjekata, Katolička crkva 398, Srpska pravoslavna crkva 526 i druge crkve i vjerske zajednice i udruženja (prije svega protestantskih grupa) tih zajednica 47.

Temeljnim ugovorom između Vlade BiH i Svetе Stolice priznaje se javno-pravni subjektivitet Katoličke crkve i daju se određena prava, među njima i pravo na uspostavljanje obrazovnih i humanitarnih institucija, vjersku naobrazbu u javnim i privatnim školama i službeno priznavanje

katoličkih blagdana. Vlada i Katolička crkva su osnovale povjerenstvo za provedbu Temeljnog ugovora. Sličan ugovor postoji i između Vlade BiH i Srpske pravoslavne crkve, a komisija za provedbu ugovora je formirana u septembru.

Država priznaje Islamsku zajednicu kao jedinstvenu vrhovnu institucionalnu vjersku vlast za sve muslimane u zemlji, uključujući i imigrante i izbjeglice, kao i za Bošnjake i druge muslimane iz BiH koji žive izvan domovine, a prihvataju autoritet Islamske zajednice. Prema Zakonu, niti jedna islamska vjerska zajednica se ne može upisati u Registar crkava i vjerskih zajednica koji se vodi u Ministarstvu pravde, niti otvoriti džamiju, bez dozvole Islamske zajednice.

Prema Zakonu o slobodi vjere, crkve i vjerske zajednice obavezne su plaćati porez i doprinos na dohodak svojih zaposlenih (penzijsko, zdravstveno i invalidsko osiguranje). U Federaciji, u dva od 10 kantona – Zapadnohercegovački i Hercegovačko-neretvanski kanton – vjerski službenici su pokriveni zdravstvenim osiguranjem. U Kantonu Sarajevo vjerski službenici nemaju zdravstveno osiguranje, ali je vjerskim službenicima zdravstveno osiguranje ponuđeno pod povoljnijim uvjetima nego običnim građanima. U RS-u su vjerski službenici tokom boravka na teritoriji RS pokriveni penzijskim i invalidskim osiguranjem.

U sve tri administrativne jedinice BiH su djela počinjena iz mržnje kažnjiva prema njihovim krivičnim zakonima. Prema odredbama tih zakona, djela počinjena iz mržnje su sva krivična djela počinjena zbog rasne pripadnosti, boje kože, vjerskog uvjerenja, nacionalnog ili etničkog porijekla, jezika, invaliditeta, roda, seksualne orijentacije ili rodnog identiteta žrtve. Prema krivičnim zakonima, ovakva motivacija mora biti tretirana kao otežavajuća okolnost prilikom odmjeravanja kazne za bilo koje počinjeno djelo, osim ukoliko zakonom nije propisana stroža kazna za kvalificirane oblike krivičnih djela.

Zakonima FBiH i RS, kao i zakonima svih 10 kantona, potvrđeno je pravo svakog građanina na vjersku pouku. Prema zakonu, predstavnik svake zvanično registrirane vjerske zajednice može vršiti vjersku pouku u svim javnim i privatnim predškolskim ustanovama i osnovnim i srednjim školama i na univerzitetima, ukoliko postoji dovoljna potražnja. Djeca iz manjinskih vjerskih zajednica imaju pravo na vjersko obrazovanje samo ako postoji 18 ili više učenika iz takve zajednice u jednom razredu. Vjerske zajednice biraju i obučavaju svoje vjeroučitelje. Vjeroučitelji su djelatnici škole u kojoj vrše poučavanje, s tim da imaju odobrenje vjerske institucije koja je nadležna za nastavni plan i program za vjeroučitelje.

Islamska zajednica, Srpska pravoslavna crkva i Katolička crkva izrađuju i odobravaju nastavne planove i programe za vjeroučitelje u cijeloj zemlji. Javne škole nude vjersku pouku iz one vjere koja predstavlja većinu u određenoj školi, uz nekoliko izuzetaka.

U Federaciji, u pet kantona sa bošnjačkom većinom u osnovnim i srednjim školama izvodi se islamska vjeroučitelja po dva časa sedmično ili učenici mogu pohađati časove etike. U kantonima s hrvatskom većinom učenici hrvatske nacionalnosti u osnovnim i srednjim školama pohađaju časove katoličkog vjeroučitelja, i to dva časa sedmično u osnovnim i srednjim školama, kao izborni predmet, ili pohađaju časove etike. U 5 osnovnih i 10 srednjih katoličkih škola u FBiH i RS-u u kojima učenici hrvatske nacionalnosti nisu većina roditelji imaju mogućnost izbora između izbornih predmeta Katolički vjeroučitelji i Etika. Ministarstvo obrazovanja Kantona Sarajevo je u

škole uvelo, uz islamsku i katoličku, također i pravoslavnu i protestantsku vjeronauku. Ministarstvo prosvjete RS uvelo je vjeronauku u srednje škole kao izborni predmet.

Ustavom BiH je zagarantirana zastupljenost tri naroda – Srba, Hrvata i Bošnjaka - u organima vlasti i Oružanim snagama. U Ustavu se eksplisitno ne spominje zastupljenost vjerskih zajednica, iako je svaki narod iz Ustava povezan s određenom religijom.

Prema Ustavu BiH, svi mandati u Domu naroda (jedan od dva doma Parlamentarne skupštine) i funkcije u izvršnoj vlasti pripadaju pripadnicima tri konstitutivna naroda prema ustavom utvrđenim kvotama. Pripadnici vjerskih manjina, prema Ustavu, nemaju pravo na mandat u Domu naroda. Tročlano Predsjedništvo se sastoji od jednog bošnjačkog, jednog hrvatskog i jednog srpskog člana.

Zakonom o zabrani diskriminacije su zabranjeni isključivanje, ograničavanje i povlašteni tretman osoba isključivo na osnovu vjere prilikom zapošljavanja i pružanja socijalnih usluga u javnom i privatnom sektoru.

U zemlji ne postoji zakon o restituciji prema kojem bi bio moguć povrat imovine ili isplata naknade za imovinu, uključujući i imovinu u vlasništvu vjerskih zajednica, nacionaliziranu ili imovinu koja je ekspropriirana u vrijeme komunizma.

Država je potpisnica Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima.

Prakse vlasti

Ministarstvo za ljudska prava je postiglo mali napredak po pitanju Uputstva o provođenju Zakona o slobodi vjere iz 2019. godine. Prema Uputstvu, Ministarstvo je zaduženo da koordinira mјere koje se poduzimaju radi sprečavanja povreda prava na slobodu vjere i da sačini prijedloge za reguliranje penzionog i zdravstvenog osiguranja vjerskih službenika. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice nije poduzelo korake ka izradi prijedloga za rješavanje pitanja ostvarivanje prava na penzionario i invalidsko i zdravstveno osiguranje vjerskih službenika, uprkos Uputstvu iz 2019. godine u kojem je navedeno da će Ministarstvo sačiniti i dostaviti prijedloge vlastima na dalje postupanje. Vlade na državnom nivou i nivou FBiH i RS-a još uvijek nisu omogućile vjerskim službenicima da ostvare pravo na penzionario i invalidsko i zdravstveno osiguranje, 16 godina nakon što je usvojen Zakon o slobodi vjere te nakon što je doneseno Uputstvo o provođenju Zakona o slobodi vjere iz 2019. godine, prema kojem će Ministarstvo, u saradnji sa predstvincima vjerskih zajednica, raditi na rješavanju ovog pitanja.

Vlasti još uvijek nisu ispoštovale presudu Evropskog suda za ljudska prava iz 2009. godine prema kojoj država treba izmijeniti Ustav kako bi se omogućilo pripadnicima vjerskih i drugih zajednica, uključujući i Jevreje, da se kandidiraju za Predsjedništvo BiH i Dom naroda Parlamentarne skupštine BiH.

Ministarstvo pravde je izjavilo da generalno obradi prijave koje podnesu vjerske zajednice u roku od sedam dana. Nema izvještaja o tome da je Ministarstvo odbilo prijavu o osnivanju nove vjerske zajednice ili crkve.

Predsjedništvo još uvijek nije postiglo konsenzus oko usvajanja ugovora postignutog između države i Islamske zajednice 2015. godine, a kojim se vjernicima daje pravo na poštivanje ograničenja u pogledu vrste hrane u javnim institucijama, prostor za obavljanje molitve kod poslodavca, odsustvo s posla petkom u vrijeme džuma-namaza i pravo na odsustvo s posla jednom godišnje u svrhu odlaska u Meku radi obavljanja hadža. Predsjedništvo nije obavijestilo Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice o tome koji dio sporazuma za njih nije prihvatljiv.

U septembru je MRV izvijestilo da je još uvijek na snazi zabrana za zaposlene u pravosudnim institucijama da nose bilo koja „vjerska obilježja“ na poslu, uključujući i hidžab. Iako nije bilo primjera u kojima je Visoko sudsko i tužilačko vijeće primijenilo takvu zabranu, predstavnik IZ je izjavio da je njeno postojanje izazvalo nemir i nesigurnost među muslimanima koji rade ili dolaze u te institucije.

Prema vjerskim službenicima manjinskih zajednica u lokalnim sredinama, one su i dalje diskriminirane od strane vlasti u pogledu korištenja vjerske imovine i izdavanja građevinskih dozvola za nove vjerske objekte ili renoviranje postojećih. Dana 3. marta, tri godine nakon što je zahtjev podnesen, općinske vlasti u Drvaru su izdale lokacijsku dozvolu župi Sv. Josipa u Drvaru za izgradnju pastoralnog i humanitarnog centra na zemljištu u vlasništvu Katoličke crkve. Godine 2019. je kantonalno Ministarstvo graditeljstva, obnove, prostornog uređenja i zaštite okoliša u Livnu naredilo Općini Drvar da izda lokacijsku dozvolu Katoličkoj crkvi u Drvaru za izgradnju centra. Time je poništena prvobitna odluka Općine Drvar kojom je odbijen zahtjev Crkve.

Do septembra su vlasti BiH samo djelomično provele presudu Evropskog suda za ljudska prava kojom je naloženo vlastima da izmjeste srpsku pravoslavnu crkvu koja je nelegalno sagrađena na zemljištu podnositeljice apelacije Fate Orlović u Bratuncu. Njen advokat je potvrdio da je Vlada Fati Orlović i njenim srodnicima isplatile nadoknadu štete. Do kraja februara su službenici SPC ispraznili crkvu i po prvi put u njoj nije održana slavska liturgija 11. septembra. Do kraja godine je crkvena zgrada ostala na zemljištu Fate Orlović.

Lideri četiri tradicionalne vjerske zajednice u BiH i dalje naglašavaju da uporno nepostojanje bilo kakve institucije koja bi bila odgovorna za prava vjerskih zajednica, kao i nepostojanje zakona o restituciji imovine –vjerskim zajednicama i građanima - ometa nastojanja vjerskih zajednica da riješe pitanje imovine koja je oduzeta i nacionalizirana u doba komunizma, u periodu od 1946. do 1965. godine. U novembru je Jakob Finci, predsjednik Jevrejske zajednice BiH, više puta izjavio da je BiH jedina zemlja u regiji koja ništa nije uradila na rješavanju problema restitucije. Izjavio je da nepostojanje rješenja stavlja teret na vjerske zajednice, s obzirom na to da bi sporna imovina za njih mogla biti važan i prijeko potreban izvor prihoda.

Prema vođama vjerskih zajednica, nepostojanje političke saglasnosti oko toga da li je država ili su njena dva entiteta – Federacija i RS – nadležni za restituciju, kao i oko eventualnih troškova, glavna je prepreka usvajanju državnog zakona o restituciji. Prema studiji koju je proveo Ekonomski institut Ekonomskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu, tek nešto ispod 7% ukupne nacionalizirane imovine u zemlji pripada vjerskim zajednicama, a svaka veća vjerska zajednica ima neriješene zahteve za povrat atraktivne imovine. Naprimjer, SPC je tražila povrat svog nekadašnjeg

sjemenište u kojem je danas smješten Ekonomski fakultet Univerziteta u Sarajevu; Jevrejska zajednica je tražila povrat zgrade La Benevolencija u centru Sarajeva, u kojoj je smješteno Ministarstvo unutarnjih poslova Kantona Sarajevo; Katolička crkva je tražila povrat zgrade Zavoda svetog Augustina u Sarajevu, u kojoj je smještena Muzička akademija; i IZ je tražila povrat Gazi Husrev-begove palate u centru Sarajeva. U nekim slučajevima su općinske, kantonalne i entitetske vlade otpočele „tihu restituciju“ u kojoj su dozvolile vjerskim zajednicama da koriste imovinu, ali nisu izvršile prijenos vlasništva. Sve glavne vjerske zajednice su izrazile zabrinutost u pogledu diskriminacije i nejednakog postupanja prema vjerskim zajednicama od strane Federacije i RS-a. Sve glavne vjerske zajednice u zemlji su izjavile da se slažu da usvajanje zakona o restituciji predstavlja urgentnu potrebu.

U pozdravnom govoru na prijemu povodom Božića, održanom 16. januara, mitropolit dabrobosanski Hrizostom je pozvao Predsjedništvo BiH da podrži, a Parlament BiH da usvoji, zakon o restituciji imovine. Izjavio je da time što nije vratila oduzetu imovinu crkvama i vjerskim zajednicama, vlada i dalje krši osnovna ljudska prava i vjerska prava vjernika. Dana 17. septembra je katolički kardinal Vinko Puljić na sastanku sa visokim predstavnikom Valentinom Inzkom, koji je nadležan za nadzor nad provođenjem civilnih aspekata Dejtonskog mirovnog sporazuma, izjavio da bi vlada trebala ili vratiti svu nacionaliziranu imovinu vjerskim zajednicama ili im isplatiti naknadu. U svom izvještaju iz oktobra, *Ključna zapožanja iz mišljenja o zahtjevu Bosne i Hercegovine za članstvo u EU i analitički izvještaj*, Evropska komisija je kritizirala vlasti BiH zbog neusvajanja zakonskog okvira kojim bi se reguliralo pitanje restitucije.

Krajem 2019. godine je Općina Stari Grad počela izgradnju zgrade na 5.800 kvadratnih metara (62.000 kvadratnih stopa) u centru Sarajeva, na zemljištu koje jednim dijelom potražuju četiri jevrejske porodice, a djelomično IZ. Općina Stari Grad je upisala sebe kao vlasnika zemljišta, iako je Jevrejska zajednica obavijestila Općinu da je jedan od četiri prvobitna jevrejska vlasnika još uvijek živ, a da preostala tri imaju živuće nasljednike. Porodice i Jevrejska zajednica su uložili žalbu Općini 2018. godine, ali je Općina žalbu odbila 2019. godine i izdala građevinsku dozvolu samoj sebi i privatnom investitoru Amko Komerc. Za razliku od jevrejskih porodica, nekoliko online medija, među njima i *tacno.net* i *klix.ba*, je izvjestilo da je Islamskoj zajednici isplaćena naknada za njen udio u imovini.

Prema izvještaju UNICEF-a koji je objavljen u martu, učenici i nastavnici su i dalje izloženi etničkog i vjerskog segregaciji, netolerantnosti i podjelama u više etnički homogenih škola širom zemlje, posebno u „dvjema školama pod jednim krovom“ u kojima su djeca segregirana na osnovu etničke pripadnosti.

Učenici povratnici (oni koji pripadaju manjinskoj etničkoj zajednici po povratku iz ratnog raseljeništva) i dalje se suočavaju sa preprekama u ostvarivanju svojih prava na jezik. Već sedmu godinu zaredom, roditelji bošnjačke djece u povratničkim zajednicama širom RS-a i dalje bojkotiraju javne škole i za svoju djecu su odabrali alternativnu nastavu koju finansira i organizira Federalno ministarstvo obrazovanja, uz podršku vlada Kantona Sarajevo, Zeničko-dobojskog kantona i Islamske zajednice.

Prema izvještajima medija i međunarodnih organizacija, bojkot je uslijedio nakon što je Ministarstvo prosvjete i kulture RS-a odbilo odobriti grupu nacionalnih predmeta (na koju učenici

bošnjačke, srpske i hrvatske nacionalnosti imaju pravo i koje izučavaju na jeziku svog konstitutivnog naroda). Roditelji djece u jednoj takvoj školi, u Vrbanjcima, u opštini Kotor Varoš, su u decembru 2019. godine dobili presudu u svoju korist, kojom je Vrhovni sud RS-a utvrdio da djeca imaju pravo izučavati nacionalnu grupu predmeta na bosanskom jeziku. Do početka nove školske godine u septembru Ministarstvo prosvjete i kulture RS-a nije provelo presudu. Zbog toga, 60 djece i dalje pohađa nastavu u prostorijama Medžlisa Islamske zajednice u Hanifićima, a nastavnici putuju iz Zeničko-dobojskog kantona, koji je udaljen oko 80 kilometara (48 milja). U junu su advokati koji zastupaju roditelje bošnjačke djece podnijeli zahtjev za izvršenje presude Osnovnom суду u Kotor Varoši. Do kraja godine nije bilo sudskega odgovora. Advokati su također izvjestili da su se pokušali sastati sa zvaničnicima Ministarstva prosvjete i kulture RS-a dva puta, ali bezuspješno.

Prema nevladinim organizacijama i medijskim izvještajima, roditelji za svoju djecu često biraju predmet Vjeronauk u javnim školama kako se ne bi odvajala od druge djece i bila izložena pritisku. U augustu je agencija PRIME Communications pitala 1.500 osoba da li vjeronauk treba zadržati u školama; 52,8% ispitanika je bilo protiv ukidanja predmeta Vjeronauk; 16% je u velikoj mjeri bilo protiv ukidanja; 11,5% je bilo za ukidanje tog predmeta; a ostali ispitanici nisu odgovorili na pitanje.

Prema bošnjačko-muslimanskim, hrvatskim katoličkim i srpskim pravoslavnim vjerskim zajednicama, organi vlasti i dalje selektivno poštuju prava vjerskih grupa u područjima u kojima one predstavljaju vjersku manjinu, u pogledu ostvarivanja pristupa obrazovanju, zapošljavanju, zdravstvenoj zaštiti i drugim socijalnim uslugama. Izjavili su da su posebno izbjeglice koje se vraćaju u svoje prijeratne zajednice u skladu sa Dejtonskim mirovnim sporazumom posebno izložene diskriminaciji. Povratnici bošnjačke nacionalnosti su se žalili da se u školama u RS-u obilježava sv. Sava kao zvanicač praznik škola; Bošnjaci su izjavili da to smatraju diskriminacijom s obzirom da je Sveti Sava pravoslavni svetac.

Predstavnici manjinskih vjerskih zajednica širom zemlje su izjavili da njihovi pripadnici i dalje imaju poteškoća u pogledu ostvarivanja pristupa javnim uslugama i zaštiti, kao i da im je onemogućeno korištenje prava na zdravstvenu zaštitu, penziju i druge socijalne beneficije, te prijenos evidencije o učenicima iz jednog dijela zemlje u drugi. Naprimjer, u julu je kardinal Puljić izjavio za jedan katolički medij da svake godine iz zemlje odlazi na hiljade katolika zbog diskriminacije.

Nekoliko puta su čelnici Međureligijskog vijeća ponovili da je i dalje prisutna diskriminacija od strane lokalnih vlasti širom zemlje u pogledu pružanja policijske zaštite i pokretanja istrage u slučajevima prijetnji nasiljem, maltretiranja i vandalizma. Iako je svega mali broj slučajeva prijavljen, MRV je izjavilo da policija tretira te slučajeve kao djela obične krađe ili vandalizma, bez da uzima u obzir djela počinjena na vjerskim lokalitetima i koja bi mogla biti kvalificirana kao djela počinjena iz mržnje. Prema Međureligijskom vijeću, rijetko se istražuju motivi djela, što bi inače pomoglo da se napravi razlika između djela krađe i djela počinjenih iz mržnje. U mnogim slučajevima, čelnici Međureligijskog vijeća su izjavili da oključuju prijaviti slučajeve policiji ili medijima, posebno tamo gdje je određena vjerska zajednica u manjini, bojeći se da bi pažnja javnosti mogla dovesti do odmazde i većih problema za njihovu zajednicu u budućnosti.

Skupština Kantona Sarajevo još uvijek nije provela svoju odluku iz 2018. godine o promjeni naziva osnovne škole i jedne ulice u Dobroševićima, u općini Novi Grad, u Kantonu Sarajevo, koji su prethodno nazvani po Mustafi Busuladžiću. Busuladžić je bio ustaša iz doba Drugog svjetskog rata koji je veličao Hitlera i koji je bio poznat po svom antisemitizmu. Škola i ulica su još uvijek nazvane po Busuladžiću.

Prema riječima predstavnika Katoličke crkve, zajedničko povjerenstvo za provedbu Temeljnog ugovora sa Svetom stolicom se nije sastalo od 2016. godine, a vlasti nisu provele ranije dogovore Povjerenstva niti su donijele zakon o poštivanju vjerskih blagdana.

U septembru su vlada i SPC formirale komisiju za provedbu sporazuma postignutog između vlade i SPC-a. Prema Ministarstvu za ljudska prava i izbjeglice, provedba sporazuma sa SPC-om je vjerovatno zaustavljena zbog nepostojanja sličnog sporazuma između države i Islamske zajednice.

U septembru je Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice izjavilo da je pokrenulo proces deblokiranja procesa usvajanja sporazuma između Islamske zajednice i vlade.

Međunarodne i domaće nevladine organizacije, pripadnici akademске zajednice i vladine agencije su izvijestile da se svaka veća politička stranka i dalje povezuje sa vjerom dominantne etničke pripadnosti svojih članova: najveće nacionalne bošnjačke stranke i dalje se povezuju sa Islamskom zajednicom, najveće nacionalne hrvatske stranke sa Katoličkom crkvom i dvije najveće srpske stranke sa Srpskom pravoslavnom crkvom.

Dio III. Stanje poštivanja slobode vjere u društvu

MRV, koji evidentira i prati slučajeve vjerske netrpeljivosti i mržnje, u toku godine je evidentirao 17 vandalskih djela počinjenih na vjerskim objektima (šest katoličkih, četiri muslimanska i sedam pravoslavnih). Policija je lišila slobode osumnjičene u dva slučaja i u jednom slučaju podnijela krivične prijave. U 2018. godini (nije bilo izvještaja za 2019), MRV je izjavio da je policija identificirala počinitelje u pet od 14 slučajeva; u 2017. godini je policija identificirala počinitelje u 45% slučajeva. S obzirom na to da su vjera i etnička pripadnost često usko povezani, bilo je teško mnoga djela klasificirati kao djela počinjena na osnovu vjerskog identiteta.

MRV je izjavio da vjeruje da je stvarni broj slučajeva puno veći, ali se veliki broj slučajeva ne prijavljuje zato što se pripadnici vjerskih zajednica boje da bi prijavljivanjem mogli izazvati odmazdu ili nove incidente.

U julu su nepoznate osobe ispalile nekoliko hitaca iz malokalibarskog oružja na katolički križ u Bišnji, nedaleko od Dervente. Nadležni organi su izjavili da nije bilo žrtava; do kraja godine nisu identificirali niti jednog osumnjičenog.

Dana 11. oktobra su nepoznate osobe oštetile Sultan Sulejmanovu Atik džamiju u Bijeljini, razbijši staklo na dva prozora. Džamija je proglašena nacionalnim spomenikom. Bila je uništena tokom rata 1992-1995, a nakon rata obnovljena. Mirnes Kovač, kolumnist Al Jazeera Balkans, je napisao na Twitteru: „To je samo još jedan znak dramatičnog porasta ultranacionalističkih snaga

među srpskim stanovništvom na Balkanu.“ Gradonačelnik Bijeljine Mićo Mičić je osudio incident i pozvao na toleranciju i suživot u općini jer „animoziteti, nepovjerenje i nestabilnost ne mogu donijeti ništa dobro.“

U julu su nepoznate osobe ispisale uvredljiv grafit na pravoslavnu crkvu Svete Nedjelje u selu Dobrič, kod Širokog Brijega. Prema Međureligijskom vijeću, incident je doveo do proaktivnijeg i konstruktivnijeg stava lokalnih vlasti u Širokom Brijegu prema SPC-u, koje su pristale pružiti pomoć malobrojnoj i dugo zanemarivanoj pravoslavnoj povratničkoj zajednici u tom selu, kako ju je MRV opisao, iniciranjem projekta putem kojeg će se osigurati redovno vodosnabdijevanje za njene stanovnike.

U februaru su vandali oštetili župni ured pored katoličke crkve Blažene Djevice Marije u općini Kotor Varoš u RS-u. Policija je lišila slobode dvije osumnjičene osobe i dostavila krivične prijave, ali do kraja godine nije bilo više informacija o ovom slučaju.

U januaru je policija uhapsila dvije maloljetne osobe nakon što su oštetile prozor i fasadu Čaršijske džamije u Kozarskog Dubici. Počinitelji su kasnije posjetili imama, skupa sa svojim roditeljima, i izvinili se te ponudili da nadoknade štetu. Načelnik općine je također ponudio da pokrije troškove saniranja štete.

U augustu, prvog dana Islamske nove godine, pronađena je uginula svinja u haremu Gradske džamije u Bratuncu. Počinitelji nisu identificirani.

2019. godine je misija OSCE-a u zemlji pratila 16 potencijalnih incidenata motiviranih pristranošću, usmjerenih protiv muslimana, i 15 takvih incidenata usmjerenih protiv kršćana (katolika i pravoslavaca), a svi su prijavljeni policiji. Incidenti su se kretali od uznemiravanja vjerskih ceremonija prijetnjama i pucnjima do upućivanja prijetnji vjerskim vođama, vandalskog oštećenja grobalja i vjerskih lokaliteta, uništenja imovine i ispisivanja grafita.

Dana 26. februara je Danijel Rajković iz Gacka osuđen na kaznu zatvora od godinu dana zbog provokiranja nacionalne, rasne i vjerske mržnje. U 2019. godini Rajković je obavio veliku nuždu ispred džamije u Gacku i više puta upućivao prijeteće poruke imamu u Bosanskom Novom. Osim što mu je izrekao kaznu zatvora, sud je Rajkoviću odredio i obavezno psihijatrijsko lijeчењe.

Vijeće muftija Islamske zajednice je izjavilo da je nastavilo uvjeravati neregistrirane džemate (paradžemate) koji okupljaju pretežno sljedbenike salafizma i koji djeluju izvan struktura Islamske zajednice da obustave ono što je Vijeće nazvalo „neodobrenim“ vjerskim praksama i da se zvanično pripoji IZ. IZ je izvjestila da je u toku godine postojalo 11 aktivnih paradžemata, u poređenju sa dvadeset jednim u 2019. godini i šezdeset četiri u 2016. godini.

U maju, kardinal Puljić, najviši prelat Katoličke crkve u zemlji, održao je misu za žrtve Bleiburga gdje su jugoslavenski partizani ubili na hiljade ustaških boraca, saveznika nacista, koji su bježali pred komunističkim snagama, kao i nedužne osobe, među njima žene i djecu. Zbog ograničenja u borbi protiv pandemije bolesti COVID-19, kardinal Puljić nije mogao oputovati u Bleiburg, u Austriju, na godišnju komemoraciju. Jevrejska zajednica, Izraelska ambasada u Tirani, u Albaniji, i SPC su kritizirali planove kardinala da održi komemorativnu misu, a u centru Sarajeva su održani

veći, ali mirni protesti. Mediji su izvijestili da je tokom mise koju je prenosila jedna regionalna televizijska stanica, održana molitva za sve žrtve Drugog svjetskog rata i da se nisu spominjale ustaške vođe. *Online* novine *Crux Now* su izvijestile da je u intervjuu sa lokalnom radio stanicom *Marija* kardinal Puljić izjavio da su mu upućivane prijetnje zbog mise i da se njegova crkva molila „za sve žrtve, a ne za ustaše i kriminalce“.

Međureligijsko vijeće je organiziralo šest obuka za mlade, vjerske vođe i svoje osoblje na temu korištenja društvenih medija za promoviranje pozitivnih narativa (priča kojima se promovira međureligijski i međuvjerski dijalog). MRV je nastavio pratiti i osuđivati napade na vjerske vođe i objekte. Također je organizirao „kutke za mlade“ – štandove na javnoj površini na kojima su se dijelile brošure i pružale informacije kojima su se promovirali rad i misija MRV-a – u Tuzli, Trebinju, Sarajevu, Banja Luci i Žepču.

Dio IV. Politika i angažman Vlade SAD-a

U maju se Ambasador sastao sa novoimenovanim ministrom za ljudska prava i izbjeglice, Milošem Lučićem, sa kojim je razgovarao o značaju vjerskih sloboda i finansijskoj podršci vlade radu Međureligijskog vijeća. Službenici Ambasade su sa članovima Predsjedništva, Ministarstvom sigurnosti i Ministarstvom za ljudska prava i izbjeglice razgovarali i podcrtali potrebu za promoviranjem poštivanja vjerske raznolikosti i jednakim postupanjem s vjerskim manjinama u skladu sa zakonom.

Službenici Ambasade su održali brojne sastanke sa predstavnicima katoličke, islamske, jevrejske i pravoslavne zajednice i poglavarima zajednica. Ambasador je održao pojedinačne sastanke ili pozive sa poglavarima tradicionalnih vjerskih zajednica i službenici Ambasade su gostovali na događajima proslave vjerskih praznika koje su priredile vjerske zajednice. Zvaničnici Ambasade su se i dalje direktno sastajali i održavali reprezentativne događaje sa predstavnicima islamske, pravoslavne, katoličke i jevrejske zajednice. Na tim događajima su zvaničnici Ambasade isticali značaj međureligijskog dijaloga i poštivanja vjerske raznolikosti i apelirali su na vjerske zajednice da nastave poticati pomirenje i da osuđuju netrpeljivost i govor mržnje. Ambasada je naglašavala svoje poruke podrške nakon takvih događaja i sastanaka na svojim platformama društvenih medija; među objavama, posebno na Twitteru, su i pozivi na tolerantnost i značaj međureligijskog dijaloga i pomirenja.

U toku godine, 160 učenika svih šest islamskih medresa u zemlji i jednog isturenog odjeljenja u Busovači sudjelovalo je u dvogodišnjem intenzivnom programu koji financira Vlada SAD-a, u okviru kojeg se okupljaju učenici različitih nacija i vjera u jedan mješoviti razred. U školama koje sudjeluju u programu nastavnici koriste interaktivni pristup učenju jezika i učenici se potiču da promoviraju tolerantnost u svojim zajednicama. Program predstavlja dugotrajno partnerstvo između Ambasade, Islamske zajednice i škola širom zemlje.

Ambasada je nastavila podržavati master program Međureligijski studij i izgradnja mira, koji predstavlja dugoročan projekat koji je ušao u četvrtu godinu postojanja, a kojeg zajednički izvode Katolički bogoslovni fakultet, Fakultet islamskih nauka (Univerziteta u Sarajevu) i Pravoslavni bogoslovski fakultet (dio Univerziteta u Istočnom Sarajevu). U toku godine je Ambasada podržala

program finansirajući stipendistu Fulbright programa. Program su akreditirali Univerzitet u Sarajevu i Univerzitet u Istočnom Sarajevu. Njegov cilj je okupiti profesionalce i studente iz svih etničkih i vjerskih zajednica. Od početka programa je upisano 35 studenata; u akademskoj 2020/2021. godini upisano je 12 studenata.

Ambasada i dalje redovno održava kontakte sa Međureligijskim vijećem i finansijski podržava njegove aktivnosti. U januaru je Ambasada odobrila jednogodišnji projekat kako bi pomogla Međureligijskom vijeću da bolje odgovori na govor mržnje i napade na vjerske objekte i službenike. Projekat podrazumijeva pružanje tehničke pomoći Međureligijskom vijeću kako bi unaprijedilo svoje strateške poruke, povećalo saradnju sa tijelima vlasti, civilnim društvom i medijima; i obuhvatilo veći broj mlađih i proširilo mreže među mlađima. Glavni cilj projekta je minimizirati potencijal za eskalaciju situacije nakon negativnih dešavanja i uputiti poruke kako bi se spriječio ciklus uzajamnog optuživanja i nasilja, a pritom jačao međureligijski dijalog kao instrument promoviranja empatije i sprečavanja nasilja. Projekat je fokusiran na pet zajednica u kojima su u proteklim godinama prevladavali napadi i govor mržnje (Tuzla, Trebinje, Sarajevo, Banja Luka i Žepče).

Zamjenica direktora Američke agencije za međunarodni razvoj je posjetila zemlju u februaru i sudjelovala na ceremoniji potpisivanja projekta sa čelnicima Međureligijskog vijeća. U toku posjete je Zamjenica direktora obišla svetišta sve četiri tradicionalne religije, skupa sa čelnicima Međureligijskog vijeća. Uputila je čestitke članovima Međureligijskog vijeća na njihovim nastojanjima da daju pozitivan primjer tolerantnosti i saradnje među vjerama kroz uključivanje građana iz raznih etničkih i vjerskih zajednica.